

Tanár-beiktató ünnepélyen mondott megnyitó beszéd.¹

Tisztelt Közönség!

A mai napon, mely négy rendes tanárunk beiktatási ünnepe, biztató remények megnyugtató érzete tölt el, ama többszörös vesztesség után, mely főgymnasiumunk tanári karát az utóbbi időben érte.

Nagy Lajos, ki bő tudásával és sokoldalú tapasztalatával iskolánknak negyven évet meghaladó időn át hasznos szolgálatokat teljesített s a tanügy iránti érdeklődését és az ifjúság iránti szeretetét mindvégig megőrizte, nyugalomba vonulása óta is, a még mindig élénk szellemi erejét egyházunk javára szenteli s ezen az úton iskolánkkal is folytonos érintkezésben áll, de *Boros Sándort*, legszebb férfi korában, derült égből jött villámcsapás sújtotta le, mint a hogy az életerős sudar tölgyet derékon törí és *Perédy Józsefet* korai betegség intézetüinktől megválni kényszerítette. Iskolánk mindkettőt elveszítette, a nevelésügy nagy kárára, a melynek hivatott munkásai és lelkes, fáradhatlan apostolai voltak, s a melynek még sok és hasznos szolgálatot lettek volna hivatva teljesíteni.

Midőn e jók és jelesek eltávozásáról az őket megillető tisztelettel és kegyelettel megemlékezni ezen alkalommal kötelességemnek tartottam, örömemre szolgál kifejezést adhatni annak, hogy nyomdokaikba szép reményekre jogosító utódokat látunk lépni.

Pálffy Márton, *Hidegh Mihály* és *Lassel Gyula* már tevékeny részt vettek főgymnasiumunk nevelés ügyének intézésében.

Működésük alatt: tudásuknak, továbbképzésük iránti törekvésüknek, a nevelésügy iránti buzgóságuknak, lelkesedésüknek és az ifjúság iránti szeretetüknek annyi bizonyítékait szolgáltatták, hogy egyházi főhatóságunk teljes bizalommal és megnyugvással hívta meg őket a rendes tanári székre.

¹ A kolozsvári unitárius kollegiumban 1902. martius 8.

Dr. Káiss Ernő intézetünkben egészen új ember ugyan, de nem úgy a nevelés terén. Nem mint ismeretlen jött körünkbe. Kiváló képzettsége, a nevelésügy és irodalom terén elért szép sikerei, teljes biztosítékot nyújtottak arra, hogy megválasztatása intézetünkre nézve nyereség lesz. Eddigi rövid működése is már teljesen igazolta a hozzá fűzött nem kis reményeket.

Mind a négy új rendes tanárunk további tevékenysége iránt tehát teljes megnyugvással lehetünk, remélhetjük sikereiket, biztosak lehetünk hivatottságuk felől s örömmel üdvözölhetjük őket mai székfoglaló ünnepélyükön.

Hogy ezeket a jelen tanári beiktatás alkalmával egész meggyőződésemből kifejezhetem, nevelésügyi érdekből fontosnak tartom.

Mert ifjaink hazafias és vallásos érületének, értelmi és jellemképzésének mértéke, az ifjúságnak az életre való helyes előkészítése, a tanári kar szellemi és erkölesi erejétől és irányától függ.

Fontos nevelésügyi érdek tehát az, hogy a tanár jól válasszassék meg, hogy a rendes katedrába csak oly jelölt léphessen, ki teljes elméleti képzettséggel bír, az addigi tanári gyakorlaton bevált és a szükséges egyéb kívánalmaknak is egészen megfelel.

Intézetünk fejlesztését és a nevelés sikerének biztosítását csak így érhetjük el. Ezek pedig fontos érdekeink.

Általánosan el van ismervé, hogy „a jó iskolák az állam és egyház alapjai“ s hogy „a középiskola fontos államfentartó érdekeket szolgál, mert az ifjúságot a jövő számára készíti elő“.

Az unitarius egyház elejétől fogva nemzeti és egyházi missziójának tekintette, hogy a kultúra szolgálatában álljon. Ezen elhivatását minden időben híven teljesítette és teljesíti.

Avagy nem ezt hirdeti-e már megnyílt új iskolánk, melyet „*Musis et virtutibus*“ jelszó alatt a magyar nemzeti művelődés ápolására s a magyar és székely unitárius ifjúság szellemi és erkölesi erejének fokozására, — a kultur-működésünket elismerő és méltányló magyar állam erkölesi és tetemes anyagi támogatása mellett emelünk, hogy hirdesse a jövő századoknak a lelkiismereti szabadság és a magyar kultúra előhaladását és diadalát.

Mert a művelődésnek mindig tovább kell haladni.

Tudni mindig többet kell. Habár meg vagyok győződve, hogy a klasszikus nyelvek tanítása tekintetében a szakértségek részéről több oldalról hangoztatott könnyítő és a jelenleginél mégis több eredményt biztosító reform, melynek első jele az írásbeli érettségi vizsgára

tervbe vett, latinról magyarra fordítás, utóvégre is kikerülhetlen lesz, — még sem lehet várni, hogy az ifjúság attól a sokat hangoztatott túlterheléstől, még a heti óraszámok kívánatos lejjebb szállítása esetén is, oly módon szabaduljon meg, hogy kevesebbet kelljen tanulnia.

Alkalmatossá kell tehát tenni arra, hogy feladatának úgy fel lehessen meg, hogy túlterhelést ne érezzen.

Erre nézve pedig szükséges erősíteni a testet, megfelelő mozgás, testedző-játékok, torna, szorakozás és pihenés által s a mi az új iskolának e tekintetben feladatát képezi, egészséges jó levegőjű tantermek, lakszobák és fürdő nyújtása által, hogy a fárasztó szellemi munkát elbírhassa.

Edzeni kell az akarat és tetterőt, fokozni a kitartást és szorgalmat, hogy kötelességét mindenki, helyes időbeosztás mellett könnyen elvégezhesse.

A tanításban pedig meg kell mindjobbban valósítani a gyakorlatias irányt, a tanításnak könnyű módját.

Ezeket átértő és átérző, — ezek szerint cselekedni tudó és akaró tanítókra van tehát szükségünk.

A jó tanító, maga a jó iskola.

Az óhajtott czél elérésére szükséges tehát az olyan tanító:

a ki hivatottsággal és alapos készülettel lép pályájára s azon örömmel és lelkesedéssel csüng;

a ki tárgyát szereti, abban magát folyton fejleszti s így tárgya iránti érdeklődését állandóan ébren tartja;

a ki a tankönyvet jól választja meg s abból nagy gonddal kiválogatja azt a mi lényeges, a mi a tárgy helyes megértéséhez szükséges, a mi a tanulók fejlettségi fokának s az osztály közép mértéke szerinti előhaladásának megfelel s tanítását ahhoz alkalmazza, a mire a tantervi útásítás is reá mutat.

A ki továbbá a megértetés legegyszerűbb, legkönnyebb módját alkalmazza s a hol csak lehet szemléltetés útján segít a megértést előmozdítani, gyakran használja a táblát, s a mennyiben rendelkezés alatt áll, a szertárat.

A ki tehát nem az emlékezés szükségtelen megterhelésére, hanem a tárgy teljes megértésére, az értelem és gondolkozás fejlesztésére fekteti a súlyt.

A ki nemesak tanít, hanem nevel is, figyelmet fordít kivétel nélkül mindenik tanítványára, a szórakozottakat, hanyagokat, gyen-

gőbbeket gyakrabban szólítja fel s meggyőződik, hogy a tanítottakat ezek is megértették, helyesen felfogták-e, — mert a tanítás csak így érheti el czélját.

A ki súlyt helyez a tanulók hazafias és vallásos érzületére, helyes és jó magaviseletére s gondos figyelmét erre is kiterjeszti, hogy *Beöthy Zsolt* szerint „ne legyen tanuló, a kivel a tanár egyénisége szerint kedvvel és teljes odaadással ne foglalkozzék.“

A ki végül figyelemmel van a többi tanároknak az egymás támogatását igénylő közös munkájára s nem foglalja el saját tárgyával a tanulókat annyira, hogy az a többiek tevékenységének eredményét befolyásolja.

A ki magánéletében példaadó nemes egyszerűséggel s erkölcsös magatartásával tűnik ki s az elmondottak figyelemben tartásával, lelkes apostola a nevelésügynek, őszinte barátja az ifjuságnak s működése által el tudja érni, hogy tanítványai lelkesedéssel csüngenek előadásain, tisztelettel és szeretettel vegyék körül személyét s ezekhez képest az osztály nagy többsége a közép mértéket ne csak megközelítse, hanem azon felül is emelkedjék.

Mert a mint ezt *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszterünk is az országos közoktatási tanács 1898. május 25-én tartott összes ülésén kijelentette, én is úgy vagyok meggyőződve, hogy a jó tanítás valódi eredménye ennek az elérésében áll; hogy csak ez adhat a tanárnak teljes lelkiismereti megnyugvást arra nézve, hogy kötelességét híven végezte, hivatását sikeresen teljesítette és ez adja meg a szülőknek is a meggyőződést, hogy gyermekeiket jó helyre adták, hivatott, gondos nevelők kezére bízta.

Csak így érheti el a főgymnasium azt a czélját, hogy az ifjakat az életre megfelelően előkészítse, hogy ezek fejlett gondolkozású, hazafias, vallásos és szilárd jellemű férfiakká váljanak s az élet viharai között megtudjanak állani.

Igen fontos lévén tehát a főgymnasium feladata, a tanár hivatása, — ezért tartom szerencsének, hogy az üresedésben volt állásokra már kipróbált és sikeresen működött kiváló fiatal tanerőket nyerhettünk meg.

Pálfi Márton és *dr. Kiss Ernő* hivatása a magyar és latin nyelv és irodalom tanítása lesz.

Egyike a tanár legszebb feladatának.

Az ismeretek és tudományok egyes ágai között nincs ugyan fokozati különbség, mert a tudomány minden művelője egyenrangú,

az ember tovább művelődésének, tovább képzésének, tökéletesedésének egyaránt fontos tényezője, de miután hazánkban a közép-oktatás süllypontja a nemzeti, a hazafias szellemű oktatásban van, — a magyar nyelv és irodalom s az ezzel karöltve járó s bele classicus elemet vegyítő latin nyelv és irodalom, — melyek kölcsönhatása a többi tárgyakra is kiterjed, — különös fontossággal bír.

Ezek alapvető tényezői az általános műveltség megadásának, a tudományos előkészítésnek.

A *magyar* nyelv alapos megismerése útján jut az ifjú azon képességhez, hogy egyes dolgokról szabatosan tudjon beszélni és írni; a magyar irodalom útján ismerkedik meg nagy nemzeti íróink gondolatvilágával, azokkal az eszmékkal, érzésekkel, melyek ezeknek korát uralták, lelkesítették; felkölti, erősíti a hazafias érzést s kiolthatatlanná teszi a hazaszeretetet.

A *latin* irodalom pedig megismertet az ó klasszikusok örökbeesű műveivel, azon általános nézetekkel, melyek az emberiséget vezették, cselekedetüket irányították s a melyek az ifjú szívét, lelkét felmelegítik, megnemesítik, a cselekvés vágyát felkeltik, a tetterőt fokozzák.

Hiddegh Mihály a természettant és mathesist fogja tanítani. Mind a kettőnek fontos szerepe van a szellem kifejlődésének előmozdításában.

A természettudományok a természeti jelenségek megfigyelésére és szabatosságra tanítanak; reá vezetnek az általános eszmékre és törvényekre, a dolgok tárgyilagossá felfogására, szélesbítik látó körünket s felkeltik bennünk az *igaz* szorgos kutatását, az anyagvilág törvényeinek fűrészését.

A *mathesis* arra által és oktat, hogy az elmét egy meghatározott nyomon való haladásra s a bizonyítás tisztaságára szoktassuk; a figyelmet fegyelmezi, mert itt az ugrás nem lehetséges, itt nyomról-nyomra, lépésről-lépésre kell haladni, mert csak a már ismert alap-lépcsőn át lehet a felsőre jutni. Így tanuljuk meg gondolatainkat rendezni, figyelmünket bizonyos irányba lekötöni.

A reális tudományok a természet törvényeibe és jelenségeibe vezetnek be, az irodalomtörténeti tanulmányok pedig az ember és emberiség ismeretére tanítanak; — amazok az igaz, emezek a szép és jó körébe vezetnek; amazok a tárgyi jelenségek kutatása mellett elménkre, emezek lelkesítő példáikkal érzéseinkre is hatnak s felkeltik a szép és jó iránti hajlamot és a hazaszeretet érzelmét.

Ezért szükséges az életre való előkészítésben egymás mellett — mindkét irányban fejleszteni az ifjúságot, ezért vannak hivatva eme tudományok egymást kiegészíteni.

Hogy az ifjúság az óhajtott kifejlődést minden tekintetben elérhesse, — a fokozott szellemi munkát elbírhassa, — erre nézve a nélkülözhetetlen segítséget a torna és játék nyújtja.

Ezekben ifjaink helyes és megfelelő vezetése *Lassel Gyula* torna-tanár feladatát fogja képezni.

Azt mondja *Felméry Lajos*, hogy a játszótér az Isten adta, a torna-iskolát ember alkotá. A játék természetünk földjén termett s szívünk melegével táplálkozott, ellenben a torna idegen földről hozzánk került nagyon ifjú jövevény s általában áll az elv, hogy a gyermeknek, vagy ifjúnak akkor sikeres a testgyakorlása, ha őt mulattatja, — s hogy őt mulattassa, legyen játék-alakja.

Ezt látta be közoktatásügyi kormányunk is, midőn a játék délutánok tartását kötelezőleg elrendelte.

Ezt a elvet szaktudásával és leleményességével sikeresen oldja meg *Lassel Gyula* torna-tanár, a tornagyakorlatok rendjén is.

Ezek után kívánom székfoglaló tanár uraknak, hogy tanári működésükben vezesse Önöket a tudomány és az ifjúság iránti szeretet s az ernyedetlen kitartó munkásság; hevitse egyházunk és iskolánkhoz való őszinte ragaszkodás melege; neveljék az ifjakat az ismeretek megszerzésében, de elméjükkel egyenlő mértékben műveljék szívöket is, mert nekünk „romlatlan szívű“ nemzedékre van szükségünk.

Adjon Isten tanár uraknak ezekhez erőt és kitartást!

Kérem sziveskedjenek székfoglaló értekezésüket megtartani.*

FÉKETE GÁBOR,
isk. felügyelő gondnok.

* A székfoglaló értekezések közül következőleg közlünk hármát, egyet pedig a jövő füzetben. — *Szerk.*

A tornázás hatása a szellemre.

A tornázás legrövidebb meghatározása: az emberi testet fejlesztő, képző és épségben tartó, rendszeres testgyakorlat. Ámbar a tornatanítás első és legközelebbi célja a test fejlesztése, párhuzamosan együtt jár vele a szellem fejlődése is.

Azon összefüggésnél fogva, melyben a test és szellem egymáshoz állanak, nem képzelhető a testnek öntudatos működése a szellemre való hatás nélkül. A legtöbb esetben a szellemi haszon, mely a tornázásból ered, nem közvetlen, hanem bizonyos tekintetben mint a testi haladás következménye nyilvánul. Ennek dacára mégis félreismerhetetlenül kimutatható a szellemnek a tornázás által való nem csekély, közvetlen kifejlesztése is, a melyet e rövid értekezésben akarok kimutatni.

A látás érzéke a legnemesebb és ezen érzék által felfogott képzetek a szellem fejlesztésére a legbecsesebbek: épen ezért van a tornázásnak mélyre ható befolyása az iskolában, mivel a tornatanítás a szemléleten alapszik. Mielőtt a tanuló valamely gyakorlatot bemutathat, szükséges, hogy azt előbb lássa. Ha az ő felfogása a gyakorlat első megpillantására még homályos, kell, hogy új meg új szemlélés legyen segítségére: mert a szükséges magyarázatok, melyek a gyakorlatokat megelőzik, semmi esetre nem pótolják a gyakorlatok bemutatását. Ha a növendék a bemutatott gyakorlatoknak már teljes tudatában van, csak akkor elegendő egy adott parancs, hogy ő bizonyos mozgásokat azonnal véghez vihessen. Ezen nélkülözhetetlen bemutató elő- és után-tornázás által nyújt a tornatanítás számos alkalmat a szemlélésre, mi által azon képesség, mely a szemléletekről világos fogalmat ad, nagy mértékben fokozódik. Hogy az a szellemi haszon, mely ebből ered, nem épen jelentéktelen, a tornászati terén tett hosszú tapasztalatok bizonyítják.

A tornázásnál a szemlélet is oka annak, hogy olyan osztályokban, melyekben több jó tornász van, bizonyos idő alatt nagyobb eredmény érhető el. A törekvő tanulók szembeötlő szorgalmukkal magukkal ragadják a közönyös és hanyag tanulókat, mert a látható példa felébreszti utánzási képességüket. És ebből kimutatható a növendék felfogásának képessége. A tapasztalat arra tanít minket, hogy rendszerint a tehetségesebb tanulók a tornázásban is gyorsabb felfogásúak, mint a kevésbé tehetségesek és lassú gondolkodásúak. Könnyen felismerheti a tanító a szórakozott és hanyag